

МОВОЮ ДОКУМЕНТІВ

УДК 94 (477)

ЛИСТИ ГЕТЬМАНА І. МАЗЕПИ ТА ДО НЬОГО (із польської переклав Олександр Ляшев)

Копія до слова пояснення з листа, надісланого від його милості посла московського до його милості пана Мазепи, гетьмана Запорозького його царської величності

По закінченні звичайного титулу.

Будучи при дворі найяснішої Королівської величності польської, дійшла до мене така відомість. Як наш спільний неприятель король шведський хитрими вимислами і радою зрадників, королів та Річ Посполиту бажаючи в королівстві Польському обманути, з погіршенням розірвати Вічний мир і приязнь із царською величністю та вчинити невідмінну королівству Польському руїну, вигадує та розповсюджує новини, начебто за розпорядженням царської величності ваша вельможність мала через Дніпро перейти з двадцятьма тисячами війська на польську сторону на допомогу та підмогу полковникові Самусеві, який також має писатися та називатися ординованим гетьманом його царської величності. Притому начебто ті всі бунти та заколоти (які ще не іншого, тільки названих неприятелів мають автором) чинитися мають з підбурювання, ради та дозволу нашого монарха. Від чого Річ Посполита, чуючи такі хитромудрі неприятельські фальші, немало приймає підозру.

Тому мусив те моє коротке донесення вельможності вашій донести. Щоб то явно та ефективно показано було, що той заколот без волі нашого милостивого пана його царської величності, без жодної ради і найменшого підбурення став, і не до інтересу або потреби його царської величності належить. Шукаючи не лише, окрім того, як найкраще вгамувати, але також наскільки можливо і пильнувати, щоб та іскра у вогонь не обернулася, який не допускає Річ Посполиту до необхідної оборони проти спільного ворога приступити. Для ліпшого підтвердження охочіша ваша вельможність з його милістю паном гетьманом коронним мати невідкладну кореспонденцію, не сумніваючись про те, що то і їм потрібна буде, щоби якнайшвидше до союзу з його царською величністю приступити для заспокоєння того спільного неприятеля. А від нашої сторони не лише захищати дотриманого Вічного миру, але і всяку допомогу проти тому названому неприятелеві, як царська величність зброєю та сріблом допомагати не перестане. Коли продовжує в державах того неприятеля військами своїми не тільки руїну цілої Інфляндії чинити, знищив головне військо неприятельське, але також при інших містах та замках сам своєю високою особою фортецю славну, столицю Інґрії, опанував, ще з найбільшою шкодою для спільного ворога. Також і в Литві не без власної шкоди його зброї та витрат взяв фортецю Биховську, віддав Речі Посполитій і зараз за проханням королівської величності та деяких литовських панів певний регімент піхоти вислав на допомогу проти того ж неприятеля. Бажаючи приязні з Річчю Посполитою та союзу проти того ж, який королівства Речі Посполитої державою руїни учинив, костели святі осквернив і в багатьох місцях не лише обивателів, але також і ченців розігнав, давно славний замок краківський в попіл перетворив, і до цього часу з військом своїм важкі бере

контрибуції та провіанти, у вільній державі хоче паном зробитися абсолютним. Далі не сумніваючись у тому, що ваша вельможність, згідно зі своєю вірною службою царській величності, велів бути від таких неприязельських вимислів в добрій обачності, щоб козаків не пускати до тих заколотників, бо неприязель неусипним на то дивиться оком, щоб у державах царської величності погано чинити.

Р. S. Рукою власною пана посла писано: Також належить, щоб не лише тих козаків не пускати, але й інших не приймати та їм жодного захисту не давати¹.

Копія листа від пана Мазепа, гетьмана Запорозького, до його милості пана краківського гетьмана великого коронного

(З Батурина дня 6 квітня 1703).

Як через його милість пана скарбника велунського, посла вашої милості милостивого панства, на всі достатні бажання вчинив відповідь, так і зараз задовольняю розум вашої милості милостивого пана, покладаючись в усьому на цю мою відповідь. І то від себе додатково обіцяю, що на послугу його милості короля та Речі Посполитої готовий буду в допомогу чи то сам собою, чи з цілим військом Запорозьким або з певною партією регіменту мого, проти спільного неприятеля шведа по-справжньому ставати швидко. Якщо матиму в тому від вищої влади вищий монарший його царської пресвітлої величності застережений в обов'язковості наказ. А що Палій до цього часу впертістю своєю Річ Посполиту illudit, не хоче заколот жорстокий та Білоцерківську фортецю під послух її схилити, тим основу великого зла становлячи, що без чіткої волі його царської пресвітлої величності та мого розпорядження не може того учинити, як про те я від вашої милості пана та від його милості пана Паткуля, після повернення його милості пана з Білої Церкви, інформований. Отже, як перед тим до того заколотника та його послідовників Самуся та Іскри писав попереджень, тим мандатом його царської пресвітлої величності в особливих грамотах виражених, і наступних небезпек, щоб повністю фортецю Білоцерківську уступили та заколот той припинили. Так і зараз останнім часом, після повернення того, його милості пана Паткуля, посилав спеціально до згаданого Палія значну особу, писаря полкового Ніжинського. Заявляючи йому, що на то є воля милостивого мого государя його царської пресвітлої величності, щоб в інтересах суспільства там в Україні, гарантуючи та накликаючи собі з тих крамол наближення поганого, згадану фортецю Білоцерківську Речі Посполитій уступив. Проте даремно розповідати історії глухому, якого ні молитвою, ні грошима, ні красномовністю, ні жорсткішими заходами важко було зм'якшити і до ефекту тих моїх умовлянь привести. Тому що дурень змінюється, як місяць. Будучи хворим і божевільним щоденним пияцтвом заражений, у якого, що момент – то інша фантазія. Розум же і рада збезумлені, жодного не має рішення та говіння. Хіба що іншими хитрощами такого негідника залякати та стримати, що певно не втече. І якщо буду чинити так, то маю інший вищий наказ. Який із тією лише відповіддю мого делегата від себе відправив, що я куди повернусь, якщо з Білої Церкви уступлю. Бо Фастів вторгненнями польськими переляканий, в руїну перетворився. І люблю то знаю добре, що той заколотник і невстриманик мало при собі має таких людей, які б його виконували команди. І хоч мало, дуже мало відчайдушних негідників, а й тих цілком не має чим задовольняти. Вони лише по консистентах жертв у грабунку живуть. Інші ж військові, одружившись, більше

¹ Biblioteka Ossolińskich. Lwów, 1864. Т. 4. S. 163. Упорядники цього тому часом написання наведеного листа вважають грудень 1702 р., посилаючись на пов'язаний з ним змістом лист, який був написаний безіменним 13 грудня 1702 р.

господарству та рідлі увагу приділяють, аніж його уряду. Проте хочуть бачити в Україні громадський спокій. Писав до нього та погрожував, щоб принаймні, якщо без гарантій боїться з Білої Церкви вийти, тим своїм негідництвом через вторгнення та дикі наскоки на тій стороні прикордонних держав його королівської милості та Речі Посполитої не загрожував. Якщо інакше, тоді полякав його, що маю послати певну партію компаній і тих заколотників, як упертих ворожих агітаторів, знести. В чому мені свою декларував ласкавість. Що все дружнім пером вашій милості пану донісши, сам в усіх випадках головних обізнаним хочу бути².

Копія з листа його милості пана Мазепа, гетьмана Військ козацьких Запорозьких, до князя його милості пана посла московського, що при боку королівської величності польської перебуває

(З Батурина дня 21 грудня 1704).

З Яворова від вашої княжої милості відісланий капітан, також і Прокофій Ушаков проїхали тут через Батурин, перший 10, а другий 20 грудня. Від них отримав вдячне вашої княжої милості писання, з якого зрозумів неодмінну вашої княжої милості до мене приязнь та ласку, за що дуже вдячний. Я зобов'язаний до всякої послуги і рівної прихильності зичливої, також і зараз, бажаючи повинність мою задовольнити, посилаю нарочного слугу мого до вашої княжої милості з низьким поклоном та із зичливим моїм писанням. Даючи вашій княжій милості знати, що з Москви, від милостивого царя та пана мого його царської величності, до моєї звичайної резиденції в Батурині щасливо повернувся. Інших, так далеко гідних до відома новин, не маю. Проте, нинішнього турецького султана посол при супроводі 80 осіб турецької нації нинішнього дня в Батурин привітав, йдучи до Москви для підтвердження укладеного з минулим султаном трактату. Той же посол на зустрічі цілком мене упевнив, що султан, також і ціла Порта Оттоманська непохитно та вірно, до закінчення встановлених літ, дотримається трактату. Якби лише з нашого боку їм не була дана до розірвання того трактату окаязія. Зі Стамбула також від людей, віри гідних, отримав певне донесення, що нинішньому султанові та міністрам його швидше сподіватися треба різного, коли султан, від цілого поспільства на маестат обраний, більше байдикуючи та граючи іграшками, про добро громадське мало закладає старання. Визирові ж глупість приписують, який більше їх бусурманського закону духівництво розуміє, аніж державою диригувати. Або їх суспільства права консервувати вміє. У грошах потребу мають, так що не лише за минулі заслуги яничарам та сипахам заплатити, але і половини заплати віддати не можуть, в чому перед тим гарантовані були при обиранні нинішнього свого султана. Зарплатні настійливо зараз у Стамбулі добиваються яничари. Від чого немало християн, вірмен та жидів терплять утиски. Також і самим туркам, про скарби яких лише чути, не має спокою. Над ними всіляких шукають оказій і при кожній нагоді їх обирають. Я ж взаємно про тамтешні польські та шведські відомості вашу княжу милість прошу, якщо не листом, хоч на словах через того мого слугу нехай ваша княжа милість повідомить. За яку приязнь та ласку зобов'язуюсь до кожної послуги. Повторюючи мою невідмінну прихильність зичливу, я є на кожен час вашій княжій милості зичливий приятель.

Іван Стефанович Мазепа, гетьман Військ Запорозьких³.

Ляшев Олександр Вікторович – член Національної спілки краєзнавців

² Biblioteka Ossolińskich. Lwów, 1864. T. 4. S. 166.

³ Biblioteka Ossolińskich. Lwów, 1864. T. 4. S. 168.

України, дослідник історії с. Роїща на Чернігівщині (вул. Рибалка, 3/68, смт Десна, 17024, Україна).

Liashev Oleksandr V. – member of the National Union of Local Lore Researchers of Ukraine, researcher of the history of village Roiishche in Chernihiv region (3/68 Rybalka St., Desna, 17024, Ukraine)

E-mail: 2661967@gmail.com

Дата подання: 15 жовтня 2020 р.

Дата затвердження до друку: 16 листопада 2020 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Ляшев О. Листи гетьмана І. Мазепи та до нього. *Сіверянський літопис*. 2020. № 6. С. 32–35.

Цитування за стандартом APA

Liashev, O. (2020). Letters of Hetman I. Mazepa and to him. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 6, 32–35.

